

Kadın Hakları Mücadelesinin Hukuki Sınırları: Türkiye Örneği

Araştırma Makalesi

Rojbin Meço

Arş. Gör. Dr.,
Dicle Üniversitesi,
Hukuk Fakültesi,
rojbindoganturk@windowslive.com,
ORCID: 0009-0005-1466-1939

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19616886>

ÖZET

Bu makalede, Türkiye’de hukuk alanındaki reform hareketleri, ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde incelenerek kadın hakları mücadelesindeki görünmez hukuki sınırlar analiz edilmiştir. Hukukun tarafsızlık ve nesnellik söylemi, feminist hukuk teorilerinden yararlanılarak eleştirel bir perspektifle değerlendirilmiştir. Çalışmada hem teorik yaklaşımlardan faydalanılmış hem de bu yaklaşımların ortaya koyduğu iddiaların Türkiye örneği üzerinden somutlaştırılması amaçlanmıştır. Özellikle toplumsal cinsiyetin hukuki düzenlemelerde nasıl tanımlandığı ve sınırlandırıldığı, Türkiye’deki mevzuat üzerinden incelenmiş; bu sürecin ürettiği normatif ve dışlayıcı etkiler vurgulanmıştır. Sonuç olarak, normatif hukuki reformların, hukukun dayandığı kavramsal ve söylemsel temeller dönüştürülmeden kalıcı ve dönüştürücü bir eşitlik üretmekte yetersiz kalacağı ileri sürülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kadın Hakları, Hukuki Sınırlar, Yargı Reformları, Toplumsal Cinsiyet.

GİRİŞ

Türkiye’de ve dünyada kadın hakları önemli kazanımlar elde etmiş olsa da bu kazanımlar hâlâ devletlerin çizdiği normatif sınırlar içerisinde şekillenmektedir. Hukuk normları, toplumsal değişimlere kıyasla çok daha yavaş dönüşmekte; bu durum ise hukukun toplumsal gerçekliklerin gerisinde kalmasına yol açmaktadır. Öte yandan hukuk, sınırları önceden belirlenmiş bir “kadın” tanımı etrafında inşa edilmekte ve toplumsal cinsiyet normlarını da bu çerçevede ele almaktadır. Bu nedenle, kadın hakları alanında hukuken elde edilen kazanımlar, bir yandan feminist taleplerin gerisinde kalmakta, diğer yandan ise kadınlar için gerekli eşitlik ve adalet standartlarını sağlamada yetersiz kalmaktadır.

Bu makale, Türkiye’nin özellikle liberal düşüncenin kadın hakları bağlamında öne sürdüğü asgari standartları dahi yeterince karşılayamamasından hareketle, kadın hakları örgütlerinin hangi hukuksal sınırlarla mücadele ettiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma, hukukun toplumsal sınırların inşasındaki rolünü eleştirel bir perspektiften analiz etmeyi hedeflemektedir.

1. Türkiye’de Kadın Haklarının Hukuki Çerçevesi

Türkiye’de kadın haklarını ele alırken üç temel hukuki çerçeve üzerinden ilerlemek mümkündür: anayasa, kanunlar ve uluslararası sözleşmeler. Anayasa, özellikle kanun önünde eşitlik ilkesi bakımından temel bir referans noktası oluştururken; kanunlar, kadın haklarının somut içeriğini ve uygulanma biçimlerini belirlemektedir. Uluslararası sözleşmeler ise Türkiye’nin kadın hakları konusundaki konumunu değerlendirmeye imkân tanıyan, aynı zamanda ulusal hukukun sınırlarını ve yükümlülüklerini görünür kılan bir ölçüt işlevi görmektedir. Bu bağlamda, kadın hakları alanında uluslararası düzeyde en önemli metinlerden biri olan Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ile İstanbul Sözleşmesi, Türkiye’de kadın haklarının gelişimini analiz etmek ve mevcut durumu değerlendirmek açısından temel referans noktaları olarak ele alınacaktır.

A. Kanun Önünde Eşitlik İlkesi ve Kadın Hakları Konusundaki Anayasal Problemler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 10, “kanun önünde eşitlik” ilkesi çerçevesinde herkesin; dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin eşit olduğunu düzenlemektedir. Maddenin ikinci fıkrasında ise kadınlar ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu açıkça belirtilmekte ve devletin bu eşitliği sağlamakla yükümlü olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, bu amaçla alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamayacağı da hüküm altına alınmıştır.

Her ne kadar söz konusu düzenleme, cinsiyet temelinde eşitliği açık biçimde teyit ediyor gibi görünse de öğretilerde bu hükmün kapsamı ve niteliği bakımından tam anlamıyla açıklık taşımadığı yönünde önemli tartışmalar bulunmaktadır. Nitekim maddenin “kanun önünde eşitlik” başlığı altında düzenlenmiş olması, eşitliğin yalnızca hukuki düzlemde, yani normatif bir eşitlik olarak mı öngörüldüğü sorusunu gündeme getirmektedir. Bu durum, kadınlar ve erkekler arasındaki fiili ve yapısal eşitsizliklerin göz ardı edildiği yönünde eleştirilere yol açmaktadır.

Dolayısıyla, anayasal düzeyde güvence altına alınan eşitlik ilkesinin, gerçek anlamda bir ayrımcılık yasağına dönüşüp dönüşmediği tartışmalıdır. Maddenin mevcut formülasyonu,

toplumsal cinsiyet eşitliğini maddi (substantive) boyutuyla ele almakta yetersiz kalmakta ve bu yönüyle feminist hukuk teorisi açısından eleştiriye açık bir zemin sunmaktadır.

Kanun önünde eşitlik ilkesi ile ayrımcılık yasağı aynı şeyi ifade etmemektedir. Çünkü eşitlik ilkesi herkesin tümüyle eşit olduğu varsayımından yola çıkar. Yani ayrımcılık yapmamak koşuluyla var olan durumun korunması eşitlik için yeterli sayılır. Yine ayrımcılık istisnai bir vaka olarak değerlendirilir ve sonuç olarak yapısal bir değişiklik öngörmez. Yani kanun önünde eşitlik ilkesi geçici önlemlerle idare eder. Ulusal ve uluslararası hukukta da kanun önünde eşitlik anlayışının gerçek bir eşitliğin hayat bulmasını engelleyen bir maddi eşitlik anlayışı sunduğu kabul edilir. Ama ayrımcılık yasağı ayrımcılığı maddi boyutlarıyla ele alan eşitliğin sadece doğrudan biçimlerini değil dolaylı biçimlerini de yükümlenen maddi bir eşitlik anlayışı sunar. Maddi eşitlik anlayışı sadece davranışa değil, sonuçlarına da odaklanır. Bu anlayış dezavantajlı kişilere olumlu anlamda farklı muamele edilmesinin önünü açar. Ayrımcılık yasağı, maddi eşitliğe ulaşabilmek için kullanılan en önemli araçtır. Ayrımcılık yasağı, eşit durumda olanlara eşit muamelede bulunmamayı, eşit durumda olmayanlara da eşit muameleyi yasaklar. (Erdem, 2017)

Maddenin ikinci fıkrasında yer alan kadınların ve erkeklerin eşit haklara sahip olduğu ilkesi de ayrımcılık yasağını somut olarak sağlamaktan uzaktır. Çünkü bu maddeler sadece haklar konusunda kanun önünde bir eşitlik sağlamaya yönelikmiş gibi bir algının oluşmasını kırmamaktadır.

Anayasa dışında kanun önünde eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağının düzenlendiği kanunlar da bulunmaktadır. Biri Devlet Memurları Kanunu'dur. "Tarafsızlık ve Devlete Bağlılık" başlıklı 7. Maddesinde devlet memurlarının görevlerini yerine getirirken "ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep gibi" ayırım yapamayacakları; "hiçbir şekilde siyasi ve ideolojik amaçlı" beyanda ve eylemde bulunamayacakları ve bu eylemlere hüküm altına alınmıştır (Devlet Memurları Kanunu, 1965).

Yine Türk Ceza Kanunu (TCK) 122. Maddesinde "Nefret ve Ayrımcılık" başlığı altında "dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç farklılığından kaynaklanan bir nefret nedeniyle bir kişiye kamuya arz edilmiş bir malın satılmasını, devrini veya kiralanmasını, bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını ya da bir kişinin işe alınmasını veya olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını engellemek suç sayılmıştır (TCK, 2005).

Anayasada veya diğer kanunlarda ayrımcılığı kategorik olarak yasaklayan bir hüküm olmadıkça eşitliğin hem toplumsal hem de kanun önünde sağlanabilmesi bağlamında bir ilerleme sağlayamayacağı düşünülmektedir (Tolunay, 2021).

Kadınlara yönelik ayrımcılık sadece kanun önünde gerçekleşmemekte ve toplumdaki hemen her yapıya, her ilişkiye sirayet etmektedir. Dolayısıyla eşitliği her açıdan sağlayabilecek bir ayrımcılık yasağının anayasada yer alması istenmekte aynı zamanda bu eşitliğin sadece kadınlar ve erkekler bağlamında değil tüm toplumsal değişimleri kapsayacak şekilde olması gerekmektedir (Tolunay, 2021).

Türkiye de kadına karşı ayrımcılığı kategorik olarak yasaklayan bir hukuk normunun bulunmadığı hususu CEDAW'ın hem 2005 yılı hem de 2010 yılı nihai gözlem raporlarında tekrarlanmıştır. Komite 2005 yılı raporunda Anayasa'ya eklenen "kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olması ve devletin bununla yükümlü kılınmasına" ilişkin ibareyi olumlu karşılasa da CEDAW'ın birinci maddesinde yer alan ayrımcılık yasağına, mevzuatında hala yer vermemesini eleştirir (CEDAW,2005, prg. 23), 2010 yılı Nihai gözlem raporunda bu talebi yeniler

ve hayatın her alanında kadına yönelik ayrımcılığın açık bir tanımının yapılmasını, aynı zamanda kadınlara karşı çok yönlü ayrımcılık biçimlerinin de açık bir şekilde yasaklanmasını içeren bir ayrımcılık karşıtı mevzuat geliştirmesini ister (CEDAW,2010, prg. 10-11).

Bu kararlardan da anlaşıldığı üzere, Türkiye’de ayrımcılığı geniş biçimde tanımlayan bir yasanın olmaması, bu ayrımcılığa karşı etkili başvuruların sağlanamamasına ve etkili başvuru ve yaptırım mekanizmalarının eksik olmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu anlamda anayasal bir düzenleme yapılması teorik ve pratik açıdan önemli kazanımlar sağlayacaktır.

CEDAW Komitesi eşitlik konusunda kesişimsel bir yaklaşım benimsemiş ve birden fazla konuda dezavantajlı konuda bulunan kadınların da haklarının iyileştirilmesi için devletin gerekli önlemleri almasını istemiştir. CEDAW Komitesinin 2016 tarihli Nihai Raporunda, Kürt kadınlarının durumuna değinmiş ve onların sivil, ekonomik, siyasi ya da kültürel haklar bağlamında sürekli dezavantajlı konuma getirilmelerinden duydukları endişeleri dile getirmiştir (CEDAW 2016, prg.12). Kürt kadınlarının kesişen ayrımcılık biçimleriyle daha da ağırlaşan eşitsizliklerin devlet ele alınmasını, bu konuda devletin önlem almasını istemiştir (CEDAW 2016, prg.13). Yine mülteci kadınların, mülteci kamplarının içinde ve dışında, genellikle temel hizmetlerden ve temel mallardan, eğitimden, ekonomik fırsatlardan, sağlık hizmetlerinden, giyimden, gıdadan, ısınma ve hijyen malzemelerinden mahrum bırakılmasını ele almış ve cinsel ve diğer şiddet türlerine maruz kalma riski yüksek olan kadın mültecilerin güvensiz ve istikrarsız yaşam koşullarından endişe duyduğunu belirtmiştir (CEDAW 2016, prg.14). Bu kadınların mülteci kamplarında yaşadıkları fuhuş, cinsel şiddet ve zorla evlendirme gibi konularda devletin önlem alması gerektiğinin altını çizmiştir (CEDAW 2016, prg.14). Aynı zamanda kırsal kesimdeki kadınların yaşadıkları eğitim, istihdam, sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine erişimdeki sıkıntıların da devlet tarafından alınacak önlemlerle giderilmesini istemiştir (CEDAW 2016, prg.49).

B. Medeni Hukukta Kadınlara Yönelik Düzenlemeler

Kadın haklarını güçlendirmek için yola çıkılan bir diğer yasal düzenleme, Türk Medeni Kanunu’nda yapılan değişimlerdir. 1926 yılında kabul edilen Medeni kanun kadınların miras, boşanma ve evlilikte eşit haklar kazanmasını sağlamıştır. Ancak bu kazanımlar uygulamada çok uzun süre toplumsal cinsiyet normları nedeniyle gerekli eşitliğin sağlanabilmesi önünde önemli engeller oluşturmuştur. Çünkü mahkemeler ve toplumsal algı kadın hakları konusundaki ilerlemelere uzun süre ket vurmuştur. 2001 yılında ve 2002 yılında Medeni Kanun’da yapılan değişiklikler, kadınların çalışma hakkı ve miras hakkı konusunda düzeltmeye gidilmesini sağlamış ve bu durum eşitliği güçlendirmiştir. Boşanmalarda da kadınların lehine önemli düzenlemeler getirilmiştir.

Medeni Kanun’da (TMK, 2001) evlenme yaşının 17’ye yükseltilmiştir (TMK, 2001, md.124), bu madde kız çocuklarının erken evlendirilmesinin önüne geçmeyi amaçlamıştır. Evlilik birliğinin temsilinin değişmiş -eski kanunda aile reisliğine dayanan ve erkek tarafından temsili gerektiren sistem kaldırılmıştır- eşlere ortak temsiliyet verilmiştir (TMK, 2001, md.188). Evlilik birliğinin giderlerine yalnız malvarlığıyla değil emekle de katılabilme imkânı sağlamıştır (TMK, 2001, md.186), bu durum kadın ev içi emeğinin biraz daha görünür kılınmasını sağlamıştır. Oturulacak konutun birlikte seçilmesi (TMK, 2001, md.186), eski medeni kanunda erkeğe tanınan tek taraflı hakkın eşler arasında paylaşımını sağlamış ve kadının evlilikte karar alma fonksiyonunu arttırmıştır. Aile konutuna ilişkin getirilen sınırlamalar (TMK, 2001, md. 194), kadınların aile

konutuna ilişkin kararlarda rızalarına başvurulmasını zorunlu kılmıştır. Kadının çalışabilmesi halinin kocanın iznine tabi olmaması (TMK, 2001, md.192), kadınların çalışma hakkını tek başına verebilmesinin yolunu açmıştır. Evlilik içinde yasal mal rejiminin “edinilmiş mallara katılma rejimi” (TMK, 2001, md. 202) olması, özellikle boşanma aşamasında ev hanımlarını daha fazla güvence altına almıştır. Eşlerin çocukları ile ilgili karar alması hususunda babanın kararını üstte tutan eski medeni kanun hükmünün kaldırılmasıyla, kadınların da çocuklar hakkında eşit söz sahibi olabilmıştır.¹

2005 yılındaki CEDAW raporunda, Türkiye’de 2000’li yılların başında özellikle Türk Medeni Kanunu’nda yapılan değişimleri olumlu karşılarken, fiili eşitlik konusunda da formel eşitlik konusunda da hala açıkların olduğunu vurgular. CEDAW yasal mal rejiminin geriye dönük (2002 yılı öncesi) uygulanmamasının yaşatacağı sorunlar üzerindeki endişelerini belirtir (CEDAW,2005, prg.25). Bu hükmün geriye dönük uygulanmaması halinde, bu yasa devreye girmeden önce yapılan evliliklerde dezavantajlı konumda bulunan kadınların dezavantajlarını giderecek tedbirler alınmasını ister (CEDAW,2005, prg.26). Medeni kanundaki değişimlere rağmen toplumda yer alan ataerkil tutumların değişmemesinden, bu tür geleneksel ve kültürel kadınların kadınları aşağı konumda göstermeye devam etmesinden, Medeni Kanun hükümlerine rağmen toplumda hala var olan erken evlilik, zorla evlilik ya da çok eşlilik gibi kadınlara yönelik ayrımcı geleneksel ve kültürel uygulamaların devam etmesinden duyduğu endişeyi de belirtir (CEDAW,2005, prg.29).

CEDAW Komitesi kadın ve erkeklerin kalıplaşmış rolleri ve sorumluluklarını, buna yönelik tutumları ortadan kaldırmak amacıyla devletten farkındalık ve eğitim kampanyaları düzenlemelerini ister, bu anlamda medyanın kullanımını da teşvik eder (CEDAW,2005, prg 30).

CEDAW’ın 2010 yılındaki raporu da kanun değişimlerine rağmen, kadınların rolleriyle ilgili toplumda yer alan ataerkil tutumların değişmediğine ilişkin endişelerini içerir (CEDAW, 2010, prg.20). Ayrıca yasal mal rejiminin 2002 öncesinde evlenen kadınlar için uygulanmamasının yaratacağı dezavantajları giderecek önlemler alınmasını ister. (CEDAW, 2010, prg.41)

CEDAW Komitesinin bir başka eleştirisi kadınların soyadlarını kullanımlarına ilişkindir (CEDAW, 2010, PRG 40). Medeni Kanun 187. maddede kadınların kocalarının soyadlarıyla beraber soyadlarını kullanmak zorunda olmalarına ilişkindir. Ancak Anayasa mahkemesinin vermiş olduğu kararla, kadınların artık evlenmeleriyle kocalarının soy adlarını alma zorunluluğu ortadan kalkmıştır ve buna ilişkin madde iptal edilmiştir (AYM, 2023/38). Ancak kanunda yerine bir düzenleme yapılmamıştır.

CEDAW 2016 yılı Nihai Raporu, evlilik ve aile hayatıyla ilgili endişelerini ilk olarak Anayasa mahkemesinin resmi nikah öncesi yapılan dini nikahı suç olmaktan çıkardığı AYM kararını (AYM,2015/51) eleştirerek başlamış ve bunun çok eşliliğe yol açabileceği ve çocuk evliliklerinin artışına neden olabileceği riskini barındırdığını söylemiştir ve bu kayıt dışı nikahların kadınların medeni hukukun getirmiş olduğu ekonomik korumadan faydalanmasını engelleyeceğini belirtmiştir (CEDAW, 2016, 53). 2022 Yılı Nihai raporunda bu sorunları tekrar etmiştir (CEDAW, 2022, 55-58).

CEDAW’ın nihai gözlem raporlarının medeni hukuk (özellikle aile hukuku) alanında

¹ Medeni Kanun’da yer alan değişikliklere yönelik ayrıntılı bilgi için bkz: Uçar, Ayhan. "4721 Sayılı Medeni Kanun ile Evliliğin Genel Hükümleri Alanında Yapılan Bir Kısım Değişiklikler Üzerine Düşünceler." Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 6.1-4 (2002): 317-332.

değerlendirmelerine bakıldığında, Türkiye’deki medeni hukuk reformlarının kadın erkek eşitliği konusunda normatif eşitliği sağladığı görülmektedir. Ancak bu eşitlik pratikte tam uygulanamamaktadır. Medeni Kanun’da evlilik yaşı yükseltilmesine rağmen, erken yaşta evlilikler ya da dini/örfi evlilikler tam olarak engellenmiş değildir. Bu durum kız çocuklarının haklarını ihlal etmekle birlikte, medeni hukukun tam anlamıyla işlev görmesini de engeller. Mal rejiminin eşitlikçi olması, kadınların çoğu zaman mülkiyet haklarını kullanabilmelerini sağlamamış ve boşanma sonrası dezavantajlı konuma düşmelerini engellememiştir. Çünkü hala ev içi emek ya da kayıt dışı emek görünmezliği mevcuttur. Boşanma süreçlerinin uzunluğu., nafaka sisteminin etkin uygulanmaması dolayısıyla kadınların ekonomik bağımsızlıklarını elde edememektedir. Velayet sistemi, kadınların boşanma sonrasında çocuk bakım yükünü tek başına üstlenmesini engellemez. Bu anlamda medeni hukuk eşitliği üretmek yerine eşitsizliği yeniden üreten bir mekanizma olarak işlev görmektedir.

C. Türk Ceza Kanunu’nda Kadınlara Yönelik Hükümlere İlişkin Değerlendirmeler

Medeni kanun değişimlerinin yanında Türk Ceza Kanunu’nda (TCK, 2004) da değişimler yapılmıştır. Bu kanunda yapılan değişimlerden ilki eski kanunda yer alan “kızlık bozma suçu” kaldırılmıştır. Bir diğer önemli gelişme cinsel saldırı ve cinsel istismar suçlarının konumlandığı yerdir. Eski kanunda bu suçlar kamu ahlakı ya da aileye karşı işlenen suçlar olarak yer alırken bu kanunda “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar” başlığı altında yer almıştır. İkincisi cinsel saldırı ya da cinsel istismar suçlarında, evlenme ceza sorumluluğunu ortadan kaldıran ya da azaltan bir neden olarak kabul edilmemiştir. Evlilik içi tecavüz 5237 sayılı TCK’da yer almıştır (TCK, 2004, md.102). Son olarak, “namus cinayetleri veya töre cinayetleri” olarak da adlandırılan, namus ve töre saikiyle işlenen cinayetlerde faillere uygulanan indirim kaldırılmış ve bu saikle işlenen suçlar suçun nitelikli hali olarak kabul edilmiştir (TCK, 2004, md.82/1-k). Boşanmış eş veya kardeşe karşı işlenen kasten öldürme suçu müebbet hapis cezasını gerektiren (TCK, 2004, md.82/1-d) nitelikli hallerden bir olarak sayılmıştır. İlk halinde gebe olduğu bilinen bir kadına karşı kasten öldürme suçunun işlenmesi, suçun nitelikli hallerinden biriyken, 2022 yılında “gebe olduğu bilinen” ibaresi çıkarılmış, bu suçun kadına karşı işlenmesi suçun nitelikli hali sayılmıştır (TCK, 2004, md.82/f). Kasten yaralama suçunun basit bir tıbbi müdahaleyle giderilebilecek ölçüde hafif olması halinde de şikâyete bağlı olarak hapis cezası öngörülmüştür (TCK, 2004, md.86/2), bu evlilik içi şiddet eylemlerini de kanun kapsamına alınmak için yapılmıştır. Yine 2022 yılında bu suçun kadına karşı işlenmesi halinde cezanın alt sınırını arttırılmıştır (TCK, 2004, md.102). Kasten yaralama suçunun eşe veya boşandığı eşe karşı işlenmesi suçun nitelikli hali sayılmıştır (TCK, 2004, md.863-a).

Bu suçların eşe, boşanılan eşe karşı işlenmesi durumu dikkate alındığında, arada bir evlilik ilişkisi yokken, nişanlılık, sevgililik gibi hallerde, bu suçların partnere karşı işlenmesi halinde ne yapılacaktır sorusunun sorulmasına neden olmuştur. Çünkü bu suçlar, birlikte yaşayan partnerlik ilişkilerini kapsamamaktadır. Bu durum TCK 232’de daha az cezayı gerektiren bir hal olarak düzenlenmiştir. İşkence (TCK, 2004, md.94), eziyet (TCK, 2004, md.96) ve tehdit (TCK, 2004, md.106) suçlarının kadına karşı işlenmesi hallerinde cezanın alt sınırı arttırılmıştır.

Ama bu değişimlere rağmen uygulamada hala yargı önyargısının sürdüğü gözlemlenmiştir. CEDAW 2005 nihai raporlarından 2022 yılına kadarki nihai raporlarda ceza hukukuna ilişkin belli başlı konular üzerinde durmuştur. Bunlardan ilki toplumsal ataerkil kalıpların değişmemesi ve bu kalıpların neden olduğu şiddet vakalarıdır. Özellikle aile içi şiddet

kavramı ve bununla beraber kanunlar yapılmasına rağmen töre cinayetleri konusunda Türkiye'nin yeterli ilerleme gösterememesi eleştirilmiştir. 2022 yılındaki raporda kadınların zorla intihar etmelerine neden olan kişilerin cezalandırılması konusunda devletin titizlikle hareket etmesini istemiştir. (CEDAW, 2022, prg.31/c) Bunun yanında kolluk güçlerinin şiddet konusunda duyarlılıklarını arttırması konusu da genital muayene için kadının tam rızasının alınması halinin yasalaştırılması da 2005-2022 yılları arasında sürekli yenilediği bir talep olmuştur. Nihai raporların sürekli tekrarlanan ifadelerinden, Komite'nin Türkiye ile ilgili en önemli eleştirisi; mevzuattaki ilerlemelere rağmen, uygulamadaki eksikliklerin kadınların adalete erişimini sınırlandırmasıdır.

D. 6284 Sayılı Kanun, İstanbul Sözleşmesi ve Türkiye'de Kadın Haklarının CEDAW Nihai Gözlem Raporlarına Göre Son Durum

Türkiye'de kadın haklarının iyileştirilmesine yönelik bir diğer önemli gelişme 6284 sayılı kanunun ve İstanbul sözleşmesinin kabulü olmuştur. Ancak Türkiye'nin İstanbul sözleşmesinden 2021 yılında tek taraflı olarak çekilmesiyle, kadın haklarının iyileştirilmesine yönelik adımlarda geriye gidildiğini belirtmek gerekir. Bu çekilme meselesine değinmeden önce, 6284 sayılı kanuna ve bu kanunun hükümlerine bakmak önemlidir.

6284 sayılı kanun "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun" başlığıyla 2012 yılında kabul edilmiştir. Bu kanun aslında İstanbul Sözleşmesi'nin imzalanmasından sonra, bu sözleşmede yer alan yenilikleri ülkemizde de uygulayabilmek adına çıkarılmış bir kanundur. Kanun kadınlara yönelik her türlü şiddetin ve özellikle ev içi şiddetin yani aile bireyleri ve eşin uyguladığı şiddetin de durdurulmasını sağlamayı amaçlayan bir kanundur. Kanun maddeleri incelendiğinde, İstanbul Sözleşmesi'nde olduğu gibi kadına yönelik şiddeti önleme, koruma, yargılama ve bütüncül politikalarla birlikte ele almak amacıyla olduğu görülebilir. Kanunun 2. Maddesinde, şiddet, ev içi şiddet ve kadına yönelik şiddet türlerinin tanımı yapılmış, şiddet önleme ve izleme merkezlerinin kurulmasından bahsedilmiştir. Şiddet önleme merkezleri (ŞÖNİM), şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin olarak uygulanmasına yönelik destek ve izleme hizmetlerinin verildiği merkezleri ifade eder. Bu kanun kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi, şiddetin gerçekleşmesi halinde yargılamanın seri ve düzgün biçimde yapılması, şiddeti önlemeye yönelik politikalarını geliştirilmesini sağlamaya yönelik adımların atılmasını ister.

Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'ni imzalaması ve kadına yönelik şiddeti önleme politikaları CEDAW'ın 2016 yılındaki raporlarında da yerini bulur. Bu politikaların kadına yönelik ayrımcılığı önleme açısından önemli bir gelişme olduğu kaydedilir. 6284 sayılı kanunun etkili uygulanmaması, yargıda ve uygulamadaki sistematik önyargının hala kırılmamış olmasını eleştirir (CEDAW'ın 2016).

Komite'nin Aile İçi şiddet konusunda 2022 yılı nihai gözlem raporundaki eleştirileri önemlidir (CEDAW, 2022, prg 28-29). İlk eleştirisi 6284 sayılı kanunun önemli bir çerçeve sağladığı ancak Kanun'un kapsamı ve uygulaması hakkında hala sıkıntılar yaşandığını belirtir. Komite Anayasa mahkemesinin 2021 yılı tarihli 2017/32972 esas sayılı kararına dikkat çekerek; bir kadının kocası tarafından öldürülmeden önce yetkililere birden fazla kere başvurduğunu ancak gerekli hiçbir adımın yapılmadığı tespitinin, aile içi şiddet konusunda başarısızlığı gösteren bir vaka olduğunu söyler (CEDAW, 2022, prg 28). Ayrıca mevcut kanunun kapsamından yola çıkarak, mevzuatta aile içi şiddeti özel olarak suç sayan herhangi bir hüküm bulunmamasını

eleştirir (CEDAW, 2022, prg 28). Vermiş olduğu raporda aile içi şiddetin ne kadar vahim durumda olduğunu göstermek amacıyla 2021 yılı verilerinden yola çıkar, kadınların kolluk kuvvetlerine olan güvensizlikleri, devletin şiddetten kaçan kadınlara yetersiz sığınak sağlaması ya da sığınak koşullarındaki yetersizliğin kadınların şiddete uğradıkları eve dönmelerine neden olması, lezbiyen, biseksüel, transgender kadınlara yönelik nefret ve şiddet olaylarının cezasız kalması veya bu bireylerin öldürülmesinde “haksız tahrik” indiriminin kullanılabilmesi hallerini eleştirir (CEDAW, 2022, prg 28). Devletin bu sorunları engellemesi için yükümlülük almasını, özellikle sivil toplum örgütleriyle koordineli çalışmayı medyanın katılımıyla farkındalığı arttırmayı tavsiye eder.

Komite Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesinden çekilmesini hedef alarak, bu sözleşmeye geri dönmesi çağrısında bulunur. Sözleşmeden geri çekilmenin ayrımcılık konusunda kadın haklarını daralttığını söyler (CEDAW, 2022, prg.10).

Avrupa Konseyi bünyesinde kabul edilen ve kamuoyunda “İstanbul Sözleşmesi” olarak bilinen Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi, kadınlara karşı şiddetle mücadele alanında bölgesel düzeydeki en kapsamlı belgelerden biridir. Bu sözleşme, özellikle kullandığı kavramsal dil ve şiddeti ele alış biçimi açısından önceki uluslararası sözleşmelerden belirli açılardan ayrılmaktadır. Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrası, sözleşmenin yalnızca kadınlara yönelik şiddetle sınırlı kalmaksızın tüm ev içi şiddet mağdurlarına da uygulanabileceğini belirtmektedir. Bu hüküm, metnin lezbiyen,gey, biseksüel, trans kadın gruplarını da kapsar (Avrupa Konseyi, 2011, md.2). Aynı zamanda, sözleşme toplumsal cinsiyete dayalı şiddet mağduru olan kadınlara ilişkin özel önlemlere öncelik verilmesini de açıkça öngörür (Avrupa Konseyi, 2011, md.2). Sözleşmedeki bu vurgular hem kadınların tarihsel ve yapısal dezavantajlı konumunu öne çıkarmakta hem de daha kapsayıcı bir yaklaşımın önünü açmaktadır

Sözleşmenin üçüncü maddesinde “toplumsal cinsiyet” tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre toplumsal cinsiyet; kadın ve erkek için toplum tarafından uygun görülen ve sosyal olarak inşa edilen roller, davranışlar, eylemler ve nitelikler anlamına gelir. İstanbul Sözleşmesi'nin 3. maddesinde yer alan tanımlar incelendiğinde, sözleşmenin “cinsiyet” (sex) ve “toplumsal cinsiyet” (gender) arasında açık bir ayrım yaptığı görülmektedir. Bu ayrım, bireylerin doğuştan sahip olduğu biyolojik özelliklerle tanımlanan “cinsiyet” kavramı ile, toplum tarafından inşa edilen ve bireylere atfedilen roller, davranış kalıpları ve normlarla şekillenen “toplumsal cinsiyet” kavramı arasındaki farka dayanmaktadır. Sözleşmede “toplumsal cinsiyet”, kadınlar ve erkekler için sosyal olarak oluşturulmuş roller, davranışlar, faaliyetler ve nitelikler olarak tanımlanmakta, bu yönüyle toplumsal bir inşa olduğu açıkça vurgulanmaktadır (Avrupa Konseyi, 2011, md.3)

İstanbul Sözleşmesi, yaklaşık altmış maddesinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi, mağdurların korunması, failerin kovuşturulması ve bu mücadeleye ilişkin politikaların topluma nasıl entegre edileceği konularını detaylandırmaktadır. Bu kapsamlı yapısıyla, şiddetle mücadelede devletlere kapsamlı yükümlülükler getirmektedir (Avrupa Konseyi, 2011).

Sözleşmenin 4. maddesinin 1. fıkrasında, her ne kadar öncelikli olarak kadınlar temel alınsa da “tüm bireylerin” şiddetten uzak bir yaşam sürme hakkına sahip olduğu açıkça belirtilmektedir. Bu ifade, sözleşmenin yalnızca kadınları değil; aynı zamanda farklı cinsel yönelimlere, cinsiyet kimliklerine ve cinsiyet ifadelerine sahip bireyleri de koruma altına almayı amaçladığını göstermektedir (Avrupa Konseyi, 2011, md.4). Nitekim aynı maddenin 3. fıkrası,

özellikle “cinsiyet, toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği” gibi ayrımcılık temellerine atıf yaparak, bu temellere dayalı herhangi bir ayrımcılığın yasak olduğunu vurgular (Avrupa Konseyi, 2011, md.4).

Ayrıca sözleşme, göçmen ve mülteci kadınları özel olarak koruma altına alarak, çoklu ayrımcılık biçimlerinin farkında olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda, etnik köken, göçmen/mülteci statüsü, engellilik, yaş, sosyal statü gibi kesişen kimlikler nedeniyle ayrımcılığa uğrayan kadınlar için de devletlere özel yükümlülükler getirilmiştir. Bu yönüyle İstanbul Sözleşmesi hem ayrımcılıkla mücadele hem de kapsayıcı insan hakları yaklaşımı açısından ileri bir normatif çerçeve sunmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi'nin kadına yönelik şiddete karşı en kapsamlı belgelerden biri olmasına rağmen Türkiye'nin bu sözleşmeden çekilmesi, sadece CEDAW tarafından değil, ulusal ve uluslararası toplumda birçok gurup eleştirilmesine neden olmuştur. Aynı zamanda bu sözleşmeden çekilme, kadın hakları konusunda ilerlemeden çok gerilemeye yönelik adımlar atıldığına ilişkin eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

Bu sözleşmeden çekilmenin uluslararası basında nasıl karşılandığına ilişkin yapılan araştırmalarda, Türkiye'de kadına yönelik cinayetler hala devam ederken sözleşmeden çekilmenin yabancı basında olumsuz karşılandığı ve Türkiye'nin uluslararası alanda insan hakları bağlamında itibarının önemli ölçüde zedelendiği tespit edilmiştir (Üçler ve Büyükçeklikok, 2023). Aynı zamanda sözleşmeden çekilmenin, toplum içinde zaten yaygın olan kadına yönelik şiddeti güçlendirebileceğine ilişkin endişeler oluşturmuştur (Çağlayan, 2023). Nitekim bu endişeler yerini bulmuş gibidir.

Kadir Has Üniversitesinin 2022 yılında yapmış olduğu Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırmalarında, kadınların toplumda yaşadığı en büyük sorunun şiddet olduğu tespit edilmiştir (Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Merkezi, 2022).²

Mor Çatı 2024 faaliyet raporunda, İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılmasının ardından, kadınların 6284 sayılı Kanun başta olmak üzere, haklarına erişmeye çalışırken maruz kaldıkları uygulamaların derinleştiği ve şiddete karşı desteksiz kaldıklarının altı çizilmiştir. (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2024). Faaliyet raporunda özellikle mülteci kadınların yaşadıkları sıkıntılara değinilmiştir. İstanbul Sözleşmesi'yle aslında göçmen ve mülteci kadınların şiddete uğraması hallerinde büyük kamu mekanizmalarından koşulsuz yararlanabilmesi söz konusu iken; Türkiye'nin sözleşmeden çekilmesi bu mekanizmaların kullanımını göçmen ve mülteci kadınlar için daha belirsiz bir hale getirdiği vurgulanmıştır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2024). Mor Çatı Vakfının yayınladığı raporda tespit ettiği bir diğer olgu, Vakfa başvuru yapan kadınların ortalama yüzde yetmiş yedisinin uğradığı şiddetin aile bireyleri, akraba ve partnerleri tarafından gerçekleşmiş olmasıdır. (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2024)

Birçok düşünür, sivil toplum kuruluşu 6284 sayılı kanunun varlığının önemli olduğunu kabul etse de bu kanunun tek başına caydırıcılığının, İstanbul Sözleşmesi kadar etkili olmayacağını belirtmektedir. Bunun nedenlerinden ilki 6284 sayılı kanunun daha başlığından itibaren ortaya konulmak istenen politikadan kaynaklanmaktadır. İstanbul Sözleşmesinin asıl adı “Kadına Yönelik Şiddet ve Ev içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele” olarak geçerken 6284 sayılı kanunun başlığı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”dur. Bu başlık farkından da anlaşıldığı üzere, kanun sanki kadına yönelik şiddeti önlemeye

² Bu araştırmalar 2016 yılı ve 2022 yılı arasında düzenli yapılmıştır ve şiddetin kadınların yaşadığı en büyük sorun olduğuna ilişkin giderek artan bir eğilim gösterdiği görülmüştür.

yönelik sınır ailenin korunması gibidir. Bu durum 6284 sayılı kanunda esas korunan şeyin ne olduğu sorusunun sorulmasına neden olmaktadır. Yani esas amaç aileyi mi korumaktır yoksa kadına yönelik şiddeti mi sonlandırmaktır? Mor Çatı ve daha birçok sivil toplum kuruluşunun verilerinden de anlaşılacağı üzere kadına yönelik şiddetin en yoğun olduğu yerlerden bir tanesi maalesef ailedir.³ Dolayısıyla 6284 sayılı kanunun başlığına ilişkin sorgulamalar yerinde görünmektedir.

Kanun tasarısının başlığı Meclis çalışmalarında da tartışma konusu olduğu ve Ailenin Korunması başlığının eleştirilmesine rağmen, ismin özellikle seçildiği ve aile içerisindeki bir kadının korunacağını düşündüren bir anlayışla seçildiği görülmektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 2012, 2. Yasama yılı, 75. Birleşim).

Ayrıca, Kanunda Toplumsal cinsiyet kavramına da yer verilmiş olmadığı görülmektedir. Halbuki İstanbul Sözleşmesi'nin üzerine oturtulduğu kavramlardan biri toplumsal cinsiyet kavramıdır. Kadının toplumdaki konumunun biyolojik cinsiyetinden kaynaklanmadığı, toplumun ona biçtiği rollerden geçtiğinin altını çizmek için kullanılmaktadır bu kavram ve esasında kadına yönelik şiddetin de temel nedeninin kadının biyolojik cinsiyetinden değil de toplumsal cinsiyetinden kaynaklandığını ileri sürebilmek ve bunun değiştirebilir olduğunu göstermek içindir. Kanunda toplumsal cinsiyet kavramına yer verilmemesi, bilinçli bir politikadır ve bu nedenle eleştirilmektedir (Çamurcu, 2021). Ayrıca kanunda ev içi şiddet kavramına tanımlarda yer verilmiş olmasına rağmen kanunun herhangi bir maddesinde bu kavrama tekrar bir atıf yapılmaması da aynı politikanın ürünüdür. (Çamurcu, 2021).

Kanuna yönelik tartışmalar ve kanunun İstanbul Sözleşmesi'nde yer almasına rağmen özellikle kaçındığı ifadeler görüldüğünde, İstanbul Sözleşmesinden çekilme durumu da göz önüne alındığında; 6284 sayılı kanunun koruma kapsamının sınırının ne olduğu sorusunun sorulmasına neden oluyor. Bu sınırın aile olması özellikle yukarıda sivil toplum örgütlerinin ortaya koyduğu raporlarda da görüldüğü gibi endişeye sebep olmaktadır. Dolayısıyla 6284 sayılı kanunun, İstanbul Sözleşmesine göre daha dar kapsamlı olduğu, kanunda şiddeti önlemekten çok; şiddet oluşursa ne yapılacağına ilişkin hükümlerin uygulandığı dolayısıyla da kadınlara yönelik ev içi şiddeti önleme konusunda yeterince başarılı olmadığı söylenebilir. Kanunun bugünkü uygulanışı, kadına yönelik şiddetin sınırı, mahremiyet alanı olan evin içidir. Kanun aileyi ve aile içi şiddeti olabildiğince görmezden gelen bir bakış açısıyla oluşturulmaya çalışılmış gibidir. Ailenin korunması esas amaçtır. Hem kanun yapıcılarında hem de uygulayıcılarında, Kadına yönelik şiddet, aile mefhumunu ortadan kaldırmayacak bir biçimde korunabilir gibi bir bakış açısı hakimdir. Bu kanunun çıkarıldığı dönemki Meclis tutanaklarında da sıklıkla dile getirilmiştir (Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 2012, 2. Yasama yılı, 75. Birleşim).

³ Türkiye Kadın Federasyonu'nun 2025 yılında açıkladığı raporda; 2025 yılı içerisinde en az 391 kadının kadın cinayetlerine kurban edildiği açıklanmış. Rapora göre: "Öldürülen kadınların 37'sinin aile içindeki erkekler tarafından öldürüldüğü görülmektedir. Bu dönemde 59 kadın boşandığı ya da boşanma aşamasında olduğu erkek, 30 kadın ayrılmak istediği ya da reddettiği erkek, 34 kadın birlikte olduğu veya yaşadığı erkek, 21 kadın tanıdığı bir erkek, 8 kadın ailesindeki kadınların bağlantılı olduğu erkek, 1 kadın tanımadığı bir erkek tarafından katledilmiştir. 7 vakada fail bilgisi bilinmezken, 94 vaka şüpheli ölüm olarak kaydedilmiştir." Türkiye Kadın Federasyonu 2025 Yılı Kadın Cinayetleri, <https://tkdf.org.tr/faaliyetler/2025-yili-kadin-cinayetleri>.

2. Hukukun Sınır Koyucu Rolü

Özellikle 6284 sayılı kanunun oluşturulma şekli ve bugün kadınların adalete, şiddetten korunma gibi temel haklara erişiminde yaşadıkları sıkıntılar dikkate alındığında, hukukun sınır koyma rolünün ne derece tarafsız ya da nötr olduğu tartışmasına girmek gerekli görülmüştür. Hukuk da diğer toplumsal normlar gibi belirli bir bakış açısıyla oluşturulmasına rağmen, nötr ve tarafsızmış gibi bir ön kabule sahiptir. Ancak kadın hakları, etnik kimliklerin hakları, işçi hakları gibi azınlıkların dikkate alındığı düzlemlerde tarafsızlığının zedelendiğine ilişkin bazı tartışmaların yapılması gerekmektedir.

Hukukun sınır koyucu rolü iki yönlü bir incelemeye tabidir. Hukuk bir yandan sınır koyarak toplumsal düzeni koruma ve sağlama fonksiyonunu üstlenirken, diğer taraftan da sınırları belirleme gücü sayesinde iktidarın en önemli araçlarından biri haline geldiği gerçeğinin görülmesi gerekmektedir.

A. Toplumsal Çatışmayı Engellemek Amacıyla Sınır Koyma

Hukukun toplumsal düzeni sağlama fonksiyonu tarih boyunca birçok düşünür tarafından dile getirilmiştir. Birçok düşünür hukukun en önemli fonksiyonlarından birinin toplumsal düzeni sağlamak olduğunu düşünür (Kararmaz,2022). Bu düşünürlere göre hukuk ve genel olarak siyasi iktidar, toplumdan ve toplumsal çatışmalardan bağımsız ya da ve hatta genelde bunların üzerinde -tarafsız ve bağlantısız- bir konumdadır. Hukukun temel amacı toplumsal çatışmayı önlemek, bastırmak ya da gidermektir (Kararmaz,2022). Toplum sözleşmecileri olarak adlandırabileceğimiz Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau bu kuramcılar arasında sayılabilir. Bu düşünürlere göre hukukun amacı toplumda kaosu önlemek için sınır çizmektir. Bunu hem özgürlüğü korumak hem de özgürlüğün sınırlarını belirlemek için yapar. Amaç meşru sınırların üretilmesini sağlayarak bireysel iradeyi korumaktır.

Hobbes'un Leviathan'ını incelendiğinde hukukun ortaya çıkmasını sağlayan nedenin toplumsal huzuru sağlaması olduğu görülür. Hobbes bunu şu şekilde ifade eder:

“Doğa yasaları toplum yasalarıyla sınırlanmazsa zaten barış ve huzur da olmaz. Hukukun yaratılış nedeni, insanların doğal özgürlüğünü sınırlamaktan başka bir şey değildir; öyle ki insanlar birbirlerine zarar vermesinler, fakat yardım etsinler ve ortak düşmanlarına karşı bir araya gelsinler.”⁴

Bu cümleden de anlaşıldığı üzere Hobbes'a göre hukukun varlık amacı barış ve huzuru sağlamaktır. Hukuk bunu ancak doğal özgürlük adını verdiği hukuk öncesi topluluklarda olan özgürlüğü sınırlayarak yapabilir (Hobbes,2007).

Locke'a göre insanların sivil topluma girmelerinin en önemli amacı mülkiyetlerini barış ve güvenlik içinde kullanmak istemeleridir. Bunu sağlayacak en önemli araç da o toplum tarafından oluşturulan yasalardır. İnsanların doğa durumunda özgür olmalarına rağmen özgürlüklerinin belirsiz olması ve başkalarının tecavüzüne maruz kalması nedeniyle toplum sözleşmesine geçtiklerini belirten Locke, hukukun insanları bu belirsizlik halinden kurtardığını, insanların mülkiyetlerini güvence altına aldığını ve bu nedenle de onları daha özgür kıldığını söyler (Locke, parag,123-127). Rousseau ise toplum sözleşmesinin doğal eşitliği ortadan kaldırmak yerine, hukuk sayesinde doğada insanlar arasındaki maddesel eşitsizliği manevi

⁴ Thomas Hobbes, Leviathan, s. 191.

anlamda gideren bir fonksiyon içerdiğini belirtir (Rousseau, 2012). Doğada insanlar güç ve zekâ bakımından eşit olmasalar da hukukun çizdiği sınırlar sayesinde eşit olurlar (Rousseau, 2012).

Modern hukuk felsefeciler içerisinde de toplumsal çatışmayı önlemek için hukukun sınır çözme fonksiyonu üzerinde duran düşünürler yer almaktadır. Hukuka neden ihtiyaç duyulduğuna ilişkin sorulara Hart'ın hukukun çizdiği normatif sınırlara dayanarak cevap verdiği görülebilir. Ona göre insanların kırılabilir ve saldırıya açık olması, hayatını devam ettirebilmesi için saldırılardan korunması gerekir. İnsanlar arasında güç kapasite konusunda eşitlik olmasa bile yakınlık bulunur, insanların ne tam iyi ne de tam kötüdür, bu yüzden hukukun çizdiği normatif sistemlere ihtiyaç vardır. İhtiyaçların ve insanların çokluğu karşısında kaynakların kıtlığı, insan idrakinin ve iradesinin zayıf olması gibi nedenler hukuk ve ahlak gibi normatif sistemlerin oluşumuna neden olmuştur. Çünkü toplumsal düzen için bir normatif sınıra ve bunu sağlayabilecek güce ihtiyaç duyulmaktadır (Uzun, 2015).

Bu şekilde düşünüldüğünde, hukukun amacının toplumsal düzenin korunması ve bu nedenle hukukun bir olması gereken olduğu sonucuna rahatça varılabilir. Bu düşünce hukukun toplumdan bağımsız, daha üst bir kurummuş gibi ele alınmasından kaynaklanır. Doğal hukuk ilkelerine ya da hukuki pozitivizme dayanan bu düşünürler hukukun bir şekilde var olması gerektiğini çünkü bir meşru amacının bulunduğunu ve bu amacın da toplumdaki barışı, sükuneti korumak olduğunu iddia edebilirler. Ancak modern hukuk sistemi sadece toplumsal düzeni oluşturmak için sınır koymaz, yeni sınırlar yaratır. İktidarın bir aracı olarak sınır üretmek için de hukuk kullanılmaktadır ve modern toplumda hukuk toplumdan bağımsız, ondan üst bir yerde konumlanmaz.

Türkiye'deki Anayasa ve kanunların kadınlara ve kadın haklarına yönelik bakış açısı incelendiğine ve bu bakış açısı CEDAW ve İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası belgelerle karşılaştırıldığında, Türkiye'de kadın haklarının hala birçok sınıra tabi olduğu görülmektedir. Kanunlar belirli kadınların korunması, kadınların belirli şartlara göre korunması gibi çeşitli bakış açılarını dayanarak çıkartılmış gibidir. Yani hukuki korumadan faydalanabilecek bir kadın olabilmek de çeşitli hukuki sınırlarla mümkündür. Feminist hareketlerin özellikle eleştirdiği konulardan biri hukukun çizdiği sabit kadın tanımları ve hukukla ya da toplumdaki diğer normlarla oluşturulmaya çalışılan kategorilerin nötr ve tarafsızlığıdır. Kadınların belirli kategorilere ve sınırlara dayanarak korunması eşitsizliği daha da perçinler. Bu nedenle bu hukuki sınırlara yönelik eleştirileri, hukukun iktidarın bir aracı olarak sınır üretme fonksiyonunu da ele almak gerekmektedir.

B. İktidar Aracı Olarak Sınır Oluşturma

Hukukun iktidarın aracı olarak sınır çizme fonksiyonunu ortaya koyan düşünürlerden biri Michel Foucault'dur. Foucault iktidar ve hukuk ilişkisini hem modern dönem öncesi toplumlarda hem de modern topluluklarda incelemiştir. Bu iki grubu ayrı ayrı incelemek konu dışına sapılmasına neden olacağından, modern topluluklarda hukuk ve iktidar arasındaki ilişkinin, hukukun sınır koyma fonksiyonu bağlamında ele alınması gerekmektedir.

Foucault modern toplumda hukukun emredici ve yasaklayıcı bir fonksiyon yerine düzenleyici ve disipline edici bir fonksiyona sahip olduğundan yola çıkar ve modern iktidarın da aynı şekilde ilerlediğini öne sürer (Foucault, 1992). Modern dönemdeki topluluklar yasaya değil norma dayanır ve norm disiplinci kurumların birbiriyle ilişkilendirilerek disiplinler arası hale gelmesini sağlar. Böylelikle norm bir disiplin söyleminden diğerine geçişi mümkün kılacak ortak

bir dil sağlar. (Yıldırım, 2024). Bu şekilde norm hukuk aygıtının içeriği olmaktan çıkar ve başka bir iktidar mekanizmasına dönüşür. Hukuk toplumu da normalleştirilmiş bir topluluk olarak varlık gösterir.

Foucault'ya göre modern öncesi toplumlarda iktidarın sahip olduğu öldürme hakkı, modern dönemle beraber ortadan kalkmış bunun yerine yaşamı merkeze alan ve onu disipline eden bir iktidar biçimi ortaya çıkmıştır. Foucault "Hapishanenin Doğuşu" isimli eserinde, 19. yüzyıldan sonra ceza sistemlerindeki değişimin nedenlerini ele alır ve hukukun bu süreçten sonra "siyasal bir iktidar alanı olan bedeni" tabi kılma unsurlarından biri olarak işlediğini ileri sürer (Foucault, 1992).

Hukuk "siyasallaştırılmış bedeni" yani insan bedenini kuşatan, "onları bilgi nesnesi haline getirerek tabi kılan iktidar ve bilgi ilişkisine, silah, menzil ve hizmet sağlayan maddi ve teknik unsurlardan biri"dir (Foucault,1992, s.34). Cezalandırma sisteminin değişiminden yola çıkan Foucault, suç ve suçlu olmayan arasında hukukun çizdiği sınıra sabit ve doğal olmadığını vurgular (Foucault, 1992) Modern hukuk suçluluğun ne olduğunu üreten bir mekanizmaya dayanır. Yani bu bakış açısından hukukun sınır çözme rolünün sadece hukuki ihlalleri cezalandırmadığı, aynı zamanda neyin suç olduğunu belirleyerek toplumsal sınırları kuran bir rol çizdiği söylenebilir.

Disiplin toplumu olarak adlandırdığı toplumda, disipline etme işlevinin bedenleri düzenleyen, hangi davranışın normal olup olmadığını kontrol eden ve bireyi sürekli kontrol altında tutan bir yapısı olduğunu ileri sürer (Foucault, 1992). Bu yüzden hukuk normal ve anormali belirleyen, bu anlamda toplumsal dışlamanın da üretimini sağlayan kurumlardan biridir artık.

Foucault'nun hukukun sınır koyma rolünün toplumsal cinsiyet rollerini üretiminde nasıl bir fonksiyona sahip olduğu feminist teorilerin dayanak noktalarından biri olmuştur, bu yüzden hukukun "kadın"a yönelik toplumsal algının üretiminde nasıl bir fonksiyona sahip olduğu feminist teorilerce yola sıklıkla incelenmiş ve bu fonksiyonun ataerki sistemlerin yeniden üretimine etkisi eleştirilmiştir.

3. Hukuka Yönelik Feminist Eleştiriler

Birçok feminist teoriden düşünürler hukukun sınır koyma rolünü sıklıkla tartışmış ve bu rolü farklı bakış açılarıyla ele almıştır. Feminist teorilerde "kadın" kavramına yönelik bakış açıları aslında hukuku ele alırken, fikir çatışması yaşamalarına da neden olmuştur. Ancak burada fikrinsel çatışmalardan çok "hukukun sınır koyma" rolünün feminist teorisyenlerce ne şekilde ele alındığını incelemek makalede konu bütünlüğünü sağlamak açısından daha verimli olacaktır. Bu anlamda MacKinnon, Frug ve Butler'ın hukuk ve hukukun cinsiyet rollerini üretme gücü hakkındaki fikirleri incelenecektir.

Hukukun sınır koyma rolü ilk olarak hukukun nötr ve tarafsız olmaması bağlamında değerlendirilecektir. Bazı feminist düşünürlere göre hukuk düşünüldüğü gibi tarafsız ve nötr değil, eril bakış açısıyla oluşturulmuştur. Bu bakımdan hukuk tarafsız ve objektif bir düzenleme sistemi olarak görülmemeli; toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üreten bir mekanizma olarak ele alınmalıdır. Bu düşünürlerden biri olan MacKinnon, hukukun toplumsal cinsiyet ilişkileri içinde şekillenen ve erkek egemenliğini evrensel bir bakış açısıymış gibi yeniden sunan bir yapı olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmüştür (MacKinnon, 2015). Bu fikirlerini Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru isimli eserinde tecavüz suçunu ele alış şeklini incelerken görebilmek mümkündür.

MacKinnon'a göre tecavüz suçu sadece ahlaksal bir suç ya da iki kişi arasında geçen bir eylem olarak kabul edilmemelidir (MacKinnon, 2015). Bu suç toplum tarafından üretilen bir olgu, patriyarkanın yeniden üretimi, terörist ve işkenceyi içeren bir eylemdir ve belirli bir sistematığı bulunmaktadır. Ancak devletler bu suçu böyle ele almamaktadır. Tecavüz suçu maalesef eril bakış açısının bir yansıması olarak yasalarda yer almaktadır. Çünkü tecavüz suçu tanımında "rıza olmadan, güç kullanılarak yapılan duhul" yer alır. Bu suç tanımının üç bakımdan eril bir bakış açısının ürünü olduğu ortaya konabilir.

Bunlardan ilki güç kullanımı ve rıza olmaması kavramlarının birlikte aranmasıdır. Halbuki gücün kullanılması halinde rızanın olmayacağı bir gerçekken kanun pornografide "pozitif bir sonuç olarak tecavüz" tanımını göz önüne almıştır (MacKinnon, 2015).

Bu suç tanımında eril bakış açısını yansıtan ikinci ifade "duhul" eylemidir. Duhul, içeri girme, dahil olma veya giriş anlamlarına gelir ve bu aslında erkek cinsel organına göre tanımlanan bir yasanın yapıldığını gösterir. Kadınlar "duhul"e tepki gösterendir. MacKinnon bu tanımdan aslında tecavüz suçuyla korunan değer kadının cinsel onuru veya özel yaşamının bütünlüğü olmadığını, esas korunanın erkeğin tek eşliliğine getirilen zarar olduğunu ileri sürer (MacKinnon, 2015).

MacKinnon tecavüze "rıza gösterme" halini de markaja alır ve neden kadınların hep rıza gösteren olduğunun sorgulanması gerektiğini düşündürür (MacKinnon, 2015). Çünkü herhangi bir ilişkide "rıza gösterme" hali pasifliği tanımlar. Bu suçta da "rıza gösterme", erkeğin teklifini, kadının kabulünü içerir ki ideal bir tasavvurda bile karşılıklığın söz konusu olmadığı anlamına gelir. Ayrıca "rıza gösterme", erkeğin eyleminin de sonuçlarının da kadına yüklenmesine yol açar. "Rıza gösterme" aktif bir fiil olmamasına rağmen, hukuken bu eylem, eşit iktidar koşulları altında cinsel tercihin kullanılması gibi sunulur. Bu tabloda arzu duyan erkektir ve kadının amacı arzu duyulabilir olmak gibi gösterilir. Bu da kadının başlangıçta erkeği teşvik etmesi sonra da onun tatminine engel olması dolayısıyla suçlanabilmesini içerir. Böylelikle kadın erkeğin hem insiyatifinin hem de reddedilmesinin sonucunu yüklenir. Tecavüz yasası erkeğin yasal olarak kime tecavüz edebileceğini, kime ulaşamayacağını belirler. Bu yasaya göre bakire kadınlarla birlikte olmak suçken, evlilik içi tecavüzde bu suçun oluşabileceği şüphelidir ya da fuhuş yapan bir kadına bu yasayı uygulamak mümkün değildir. Çünkü kadının evlilik dolayısıyla ya da seks işçisi olması hasebiyle buna zaten rızası var kabul edilir.

MacKinnon'un bu fikirleri aslında Türkiye'deki yasalarda da karşılığını bulmaktadır. 2005 yılı öncesinde yani 765 sayılı Türk Ceza Kanunun'da (TCK,), cinsel davranışlar "ırza geçme (tecavüz)ve ırza "tasaddi" (sarkıntılık) olarak adlandırılmıştır (TCK, 416). Irz kelimesi namus, şeref ve onur anlamına gelmekte ve ırza geçmek, namusu almak olarak kullanılmaktadır. Bu suçun isimlendirilmesinde bile aslında bir kadının ırzına geçerek, kadının tek eşliliğine zeval getirilmiş olur. Irza geçme fiili duhulle meydana gelmektedir. Çünkü ırza "tasaddi" yani sarkıntılık farklı bir suç olarak işlenmiş ve daha az cezalandırılmıştır (TCK, 416). 765 sayılı TCK aynı zamanda bekaretin bozulması suçunu da düzenlemiş ve evlilik vaadiyle bekareti bozmayı suç saymıştır. (TCK, md. 423). Suçun düzenleniş şekline bakire olma halinin kadınlara yüklendiği ve bekareti bozulanın kadın olacağı zaten anlaşılmaktadır. Yine bu kanunda suçun eşe karşı işlenmesi suç sayılmamaktadır.

2005 yılında yapılan değişikliklere rağmen 5237 sayılı TCK'nın da eril bir bakış açısıyla yazıldığı MacKinnon'un ileri sürdüğü bu fikirlerle incelendiğinde görülebilir durumdadır. İlk olarak 5237 sayılı TCK, evlilik içi tecavüzü suç saymıştır (TCK, 2005, md.102) ancak şikâyete

tabi suçlardan biri olarak görmüştür. Bu suçun şikâyete tabi olması, evlilik içindeki tecavüzü kanıtlamak için MacKinnon'un da ifade etmiş olduğu gibi, mahkemenin mağdurdan daha güçlü zulüm örnekleri istemesine neden olabilmektedir. (MacKinnon, 2015). Yine bu suçta rıza kavramı önemli hassasiyet alanlarından birini oluşturmaktadır. Yargıtay da toplum da rıza kavramına dayanan anlayışa sahiptirler ve suçun işlenebilmiş sayılması ve rızanın olmadığını kabul etmek için mağdurun açıkça "hayır" demesi beklenmektedir. Bu da MacKinnon'un ileri sürdüğü tecavüzün sorumluluğunu da kadına yıkan bir yaklaşımdır. Toplumda sıklıkla tekrarlanan "o saatte kız başına orada ne işi varmış?", "böyle açık giyinmeseymiş" "ama o da evine giderek, kabul etmiş", "kuyruk sallamış" gibi söylemler, aslında tecavüz suçunda da sorumluluğu kadının hareketlerine bağlayan bakış açısının işaretleridir.

Postmodern feminist yazarlardan biri olan Mary Joe Frug da hukukun tarafsız olmadığından hareket etmiş ve hukukun belirli bir kadın kimliğinin üretimindeki rolüne değinmiştir. Frug'a göre hukuk sadece erkek egemenliğinin aracı olmaktan ziyade, anlamların üretildiği, kimliklerin kurulduğu bir söylem alanıdır. Frug hukukun bir metin ve anlatı olmasından yola çıkarak, kadın ve erkeklerle ilgili belirli anlamlar ürettiğini iddia eder. Kadın cinsiyetiyle ilgili özellikleri üreten bir alandır, ancak bunun üstü örtülü bir şekilde yapar (Frug,1992). Çünkü toplumda cinsiyetler arasındaki anatomik ayrımlar sadece "doğal" olarak görülmez, bunlar kimliğin temel unsurlarından biri olarak da algılanır. Bu yüzden hukukun kadın bedeninin anlamını üretmekteki rolü görünmez kılınır. Halbuki yasal söylem tıpkı kültürel mekanizmalar gibi, kadın bedenine anlamlar yükler, daha sonra bunları doğal farklar olarak açıklar ve rasyonelleştirir. Ayrıca hukukun biçimsel tarafsızlık normu da bu anlamları inşasına nasıl katıldığını gizler (Frug,1992). Frug üç iddia ile hukukun kadın bedeni ile ilişkili olduğunu kanıtlama yoluna girer. Birinci iddiası hukukun kadın bedeninin terörize edilmesine izin vermesi ve bazen de bunu zorunlu kılmasıdır (Frug,1992). Hukuk bunu kadınları şiddete karşı yeterince korumayarak ve onları sığınak aramaya yöneltmek yapar. Böylelikle kadın bedeni şiddet altında olan, terörize edilmiş bir bedene dönüşür. Aceleyle hareket eden, sinmeyi, boyun eğmeyi öğrenmiş bir beden...

Aslında 6284 sayılı kanunun uygulamasında yaşanan sıkıntılar, kanuna rağmen kadınlara yönelik şiddetin bitmemesi ya da azalmamasının nedeni, ülkemizdeki hukukun kadını korumadaki güçsüzlüğünden kaynaklanmamaktadır. İstanbul Sözleşmesinden çekilerek aslında kadına yönelik şiddete karşı, devlet bir politika benimsemiş ve bu politika, kadının bedenin terörize edilmesini zorunlu kılmıştır. Böylelikle kadının bedeni şiddet altında olan ve korunması gereken bir bedene dönüştürülmüştür.

Frug'un ikinci iddiası hukuki kuralların kadın bedeninin annelikle özdeşleştirilmesine izin vermesiyle ilgilidir (Frug,1992). Frug hukukun sadece kadın bedenini annelikle özdeşleştirmekle kalmadığını, bazen kadın için anneliği zorunlu kıldığını da düşünür (Frug,1992). Bunu doğum sonrasında sorumlulukları tek başına üstlenen kadınları ödüllendirerek, annelikle çatışan davranışları, mesela işe başlama ya da cinsellik, cezalandıran düzenlemeler yaparak sağlar. Kürtaj kısıtlamaları gibi zorlamalarla kadınları anne olmaya zorlar. Ya da ebeveynlikte anneleri babalara göre kayıran aile hukuku kurallarıyla yapar. Bu da kadın bedenini annelik için olan bedene dönüştürür((Frug,1992).

Türkiye'nin son on yıldaki nüfus politikalarına bakıldığında bile anneliğin zorunlu kılındığı bir politikanın benimsenmeye çalışıldığı fikrini edinebiliriz. Öncelikle kadınlar için üç çocuk tavsiyesi, hükümetin son on yıldır üzerinde sıklıkla durduğu konulardan birini

kaynağı oluştururken, bazı kimliklerin bu koruma mekanizmalarından sınırlı ölçüde veya hiç yararlanmazlar (Butler,2020). Bu da nefretin, şiddetin oluşumuna meydan verir çünkü bir hayatın yasının tutulabilirliği, bu hayatın toplumsal olarak değerli ve kaybının anlamlı kabul edilmesiyle olur.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'deki ulusal ve uluslararası mevzuat incelenerek, hukuk teorisinin farklı damarları aracılığıyla hukukun bir normlar bütünü olduğu yönündeki klasik varsayım sorgulanmıştır. Bu sorgulama yapılırken, hem klasik hukuk teorisyenlerinden faydalanılmış hem de Foucault aracılığıyla hukuk ve iktidar arasındaki ilişki incelenmiştir. Bunun yanında feminist hukuk düşüncesine ilişkin, farklı fraksiyonlarından beslenerek Türkiye'deki hukuk kurallarını oluşturan ataerkil yapı inceleme altına alınmıştır.

MacKinnon'la beraber hukuk, erkek egemenliğinin yapısal bir aracı olarak konumlandırılmış böylelikle toplumsal cinsiyet eşitliğini nasıl yeniden ürettiği ortaya konmaya çalışılmıştır. Frug'un postmodern analizi ile hukukun dilsel ve söylemsel yapısı ele alınmış; kadın bedeninin hukuk yoluyla çelişkili temsiller üzerinden nasıl kurulduğu gösterilmiştir. Butler'ın fikirleri ise hukuka dair düşüncelerimizi daha ileriye taşıyarak, belirli cinsiyet kimliklerinin nasıl kurulduğunu, hangi cinsel kimliklerin hukuki koruma kapsamı içerisine alındığını ve hangilerinin bu koruma kalkanından yoksun bırakıldığını görebilmeyi sağlamıştır.

Bu yaklaşımlar birlikte değerlendirildiğinde hukukun sadece toplumsal gerçekliği yansıdan bir araç olarak değil, aynı zamanda kimlikleri, öznellikleri ve güç ilişkilerini kuran bir alan olduğu görülecektir. Bu nedenle hukukun sadece reformlarla kadın hakları çözmesi beklenmemelidir. Türkiye'ye yönelik CEDAW nihai raporlarının da ortaya koyduğu üzere, hukukun kurucu kategorilerinin sorgulanması, dilinin, özne anlayışının ele alınması gereklidir. Hukukun dayandığı toplumsal cinsiyet rejim, bu rejimin dayandığı söylemsel yapı tam anlamıyla dönüştürülmeden yapılan mevzuat değişiklikleri işe yaramaktan çok, sorun yaratmaktadır. Hukuku daha kapsayıcı hale getirebilmek için, hukukun dayandığı kurumlarda da dönüşümün sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Avrupa Konseyi Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Mücadele Edilmesi Sözleşmesi, (İstanbul Sözleşmesi), <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/text-of-the-convention>

Butler J. (2020). Savaş Tertipleri. (Çev. Şeyda Öztürk), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Butler J. (2021). Çöz(ül)en Cinsiyet. (Çev. Barış Engin Aksoy), İstanbul: Monokl Yayınları.

CEDAW, 2005 Yılı Nihai Rapor, https://www.ecoi.net/en/file/local/1307211/hl1167_CEDAW-C-TUR-CC-4-5.pdf

CEDAW, 2010 Yılı Türkiye Nihai Gözlem Raporu, <https://docs.un.org/en/CEDAW/C/TUR/CO/6>

CEDAW, 2016 Yılı Türkiye Nihai Gözlem Raporu, <https://docs.un.org/en/CEDAW/C/TUR/CO/7>

CEDAW, 2022 Yılı Türkiye Nihai Gözlem Raporu, <https://docs.un.org/en/CEDAW/C/TUR/CO/8>

- Çağlayan S. (2023), “Türkiye’nin Uluslararası Hukuk Manevrası: İstanbul Sözleşmesi”, OKAD, Cilt 3, Sayfa: 211-232.
- Çamurcu M.H. (2021), “İstanbul Sözleşmesi: Türkiye’de İç Hukuka Etkisi ve Toplumun Tepkisi”, Ankara Barosu Dergisi.
- Devlet Memurları Kanunu (1965), <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=657&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Erdem, J.G. (2017), “Yargı Kararlarında Kanun Önünde Eşitlik İlkesi ve Kadın Erkek Eşitliği”, Akademik Hassasiyetler, Cilt: 4 Sayı: 8, 19 – 44.
- Hobbes T. (2007) Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği Biçimi ve Kudreti, (Çev. Semih Lim) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Frug M. J., “(1992) A Postmodern Feminist Legal Manifesto (An Unfinished Draft)”. Harvard Law Review. Vol. 105, No. 5, 1045-1075.
- Foucault M. (1992). Hapishanenin Doğuşu, (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: İmge Kitapevi.
- Kararmaz F. (2022) “Toplumsal Çatışmalar ve Toplumsal Çatışmalarda Hukukun Rolü Hakkında İki Farklı Yaklaşım” Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:12, Sayı: 2, s. 641-680.
- Locke J. (2012). Yönetim Üzerine İkinci İnceleme- Sivil Yönetimin Gerçek Kökeni, Boyutu ve Amacı Üzerine Bir Deneme. (Çev. Fahri Bakırcı), Ankara: Ebabil Yayınları.
- MacKinnon, C. A, (2015), Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru. (Çev. Türkan Yöney, Sabri Yücesoy) İstanbul:Metis Yayınları.
- Medyascope, Erdoğan bir kez daha “üç çocuk” dedi, LGBTİ+’ları hedef gösterdi <https://medyascope.tv/2025/01/13/erdogan-bir-kez-daha-uc-cocuk-dedi-lgbtleri-hedef-gosterdi/#:~:text=Erdoğan%20yeniden%20“üç%20çocuk”%20dedi,az%203%20çocuk%20çağrımızı%20tekrarlıyoruz.>
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, (2024) 2024 Faaliyet Raporu, <https://morcati.org.tr/faaliyet-raporlari/mor-cati-2024-yili-faaliyet-raporu/> .
- Rousseau J.J. (2012), Toplum Sözleşmesi, (Çev. Vedat Günyol), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tolunay M. (2021), “Türk Anayasalarına Cinsiyet Temelli Ayrımcılık Yasağı Işığında Kısa Bir Bakış” <https://blog.lexpera.com.tr/turk-anayasalarina-cinsiyet-temelli-ayrimcilik-yasagi-isiginda-kisa-bir-bakis/> .
- Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Merkezi (2024), “Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Algısı Araştırması”, Kadir Has Üniversitesi.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, (2012). 2. Yasama yılı, 75. Birleşim <https://www.tbmm.gov.tr/Tutanaklar/Tutanak?Id=3c51f1a1-ff8b-4373-928d-0185ceac6e97> .
- T.C. Anayasası (1982). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> .
- Türk Ceza Kanunu (2004). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> .

- Türkiye Kadın Federasyonu (2025), “2025 yılı Kadın cinayetleri”
<https://tkdf.org.tr/faaliyetler/2025-yili-kadin-cinayetleri> .
- Türk Medeni Kanunu (2001). <https://mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> .
- Uçar, A. (2002) "4721 Sayılı Medeni Kanun ile Evliliğin Genel Hükümleri Alanında Yapılan Bir Kısım Değişiklikler Üzerine Düşünceler." Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 6.1-4: 317-332.
- Uzun E (2015). H. L. A. “Hart: Kurallar sistemi olarak hukuk, Çağdaş Hukuk Düşüncesine Giriş” İthaki Yayınları, İstanbul, 139-165.
- Üçler N., Büyükçelik T. Ö. (2023). “Türkiye’nin İstanbul Sözleşmesi’nden Çekilmesi Kararının Dünya Basınında Yansımasının İnsan ve Kadın Hakları Yönünden Ülke İtibarına Etkisi Üzerine Bir İnceleme” İletişim Çalışmaları Dergisi, Cilt 9, Sayı 3, 395-424
- Yıldırım, F. (2024). “Foucault’nun İktidar Sorunsallaştırmasında Hukuk ve Haklar”. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22 (1); 75-88.

Legal Boundaries of the Struggle for Women's Rights: The Case of Turkey

Research Article

Rojbin Meço

Research Assistant, PhD,
Dicle University,
Faculty of Law,
rojbindoganturk@windowslive.com,
ORCID: 0009-0005-1466-1939

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19616886>

ABSTRACT

This article examines reform movements in the field of law in Türkiye in conjunction with selected national and international legal frameworks, focusing on the invisible legal boundaries within the struggle for women's rights. The discourse of neutrality and objectivity in law is critically analyzed through the lens of feminist legal theories. The study draws on both theoretical perspectives and seeks to demonstrate the claims generated by these perspectives through the case of Türkiye. In particular, it explores how gender is defined and delimited within legal regulations, analyzing relevant legislation in Türkiye and highlighting the normative and exclusionary effects produced by this process. In conclusion, the article argues that normative legal reforms, unless accompanied by a transformation of the conceptual and discursive foundations upon which law is based, will remain insufficient to achieve lasting and transformative equality.

Keywords: Women's Rights, Legal Boundaries, Judicial Reforms, Gender.